

2) кредитори спадкодавця пред'явили позови про погашення належної їм заборгованості до прийняття спадщини спадкоємцями.

Таким чином, звертаючись до національного законодавства, то підставою для укладення вищезазначеного договору є наявність майна, яке має специфічний характер (це може бути приватне підприємство, як суб'єкт господарської діяльності, рахунки, житлові будинки та інше), відсутність спадкоємців або виконавця заповіту, заява заінтересованої особи.

Для проведення необхідних дій, щодо охорони спадкового майна нотаріус визнає, що у складі майна є таке, що потребує управління, тобто приватні підприємства, рахунки, житлові будинки та інше, нотаріус у відсутності спадкоємців або виконавця заповіту укладає договір на управління спадщиною з іншою особою.

Установником управління може бути нотаріус, а в населених пунктах, де немає нотаріуса, – відповідний орган місцевого самоврядування. Коло осіб, які можуть бути призначені управителями спадковим майном, не обмежено. Це може бути будь-хто із родичів спадкодавця, робітників підприємства, що належать спадкодавцю або коли майно у подальшому перейде до держави – відповідальна особа органів місцевого самоврядування. Договір, який укладається з такою особою, має містити у собі умови, що дають право цій особі на управління майном або грошовими заощадженнями спадкодавця, які пов'язані тільки з утриманням спадкового майна (наприклад, виплата заробітної плати робітникам підприємства, оплата податків або комунальних платежів та інше), але не повинні містити ніяких дій, які б зашкодили інтересам спадкоємців або наносили їм збитки.

Основні вимоги, які повинні ставитись перед управителем майна – це вжиття заходів щодо збереження спадщини, підтримання його у стані, не гіршому за той, який був до встановлення управління, до прийняття спадщини спадкоємцями. Управитель майна не може використовувати його для отримання прибутку на свою користь, не може зловживати своїми обов'язками.

Особа, що управляє майном, має право на плату за виконання своїх обов'язків. Ця сума оговорюється в договорі, який заключається між нотаріусом та особою, що управляє спадщиною. Право витребування цієї сплати виникає у особи, що управляє спадщиною, при прийнятті спадкоємцями спадщини, та розподіляється між ними пропорційно частці успадкованого майна, що перейде до них. Якщо спадкоємці відмовляються сплатити їй грошові кошти за виконання своїх обов'язків по управлінню спадщиною, така особа може зверну-

тися до суду з позовом до спадкоємців. Коли особа, що була призначена управляти спадщиною, своїми діями заподіяла шкоду або використовувала своє призначення в корисних цілях, нотаріус, якщо це стало йому відомо, має право звернутися до відповідальних органів з заявою про розслідування діяльності такої особи, а спадкоємці можуть звернутися до відповідальних органів та суду з позовом до особи, що управляла спадщиною, про відшкодування нанесених збитків.

У ст. 1285 Кодексу також не конкретизовано, яке майно потребує управління, зазначено лише, що це майно повинно входити до складу спадщини, тому при вирішенні питання щодо предмета договору на управління спадщиною слід виходити із загальних положень розділу III Кодексу «Об'єкти цивільних відносин».

Законодавець не встановив спеціальної вимоги стосовно форми договору на управління спадковим майном, але з урахуванням специфіки спадкових відносин, коли в період до прийняття спадщини, як правило, відсутня визначеність щодо складу спадкоємців, до яких зрештою перейде спадкове майно та з метою чіткого визначення меж здійснення сторонами договору своїх прав та обов'язків, а у разі необхідності – визначення в судовому порядку меж відповідальності сторін, договір на управління спадковим майном повинен бути укладений у письмовій формі.

Договір управління спадщиною повинен містити такі істотні умови: перелік спадкового майна, що передається в управління; розмір і форма плати за управління спадковим майном. Договором управління спадщиною може бути передбачено строк його дії.

Строк дії договору визначено частиною другою ст. 1285 Кодексу. Договір на управління спадщиною припиняє свою дію та про це повідомляє управитель, у разі надходження до нотаріуса за місцем відкриття спадщини заяви спадкоємців про прийняття спадщини, про відмову від спадщини на користь інших спадкоємців тощо. Відповідно до частини другої ст. 1285 Кодексу управитель має право вчиняти будь-які дії, спрямовані на збереження спадщини, а тому він не може відчужувати спадкове майно, яким управляє [6, с. 795].

Передача майна в управління не тягне за собою переходу права власності на нього до його управителя.

При укладенні зазначеного договору нотаріус повинен пересвідчитися в тому, що спадкодавець є власником цього майна, про що зазначити в тексті договору з посиланням на реквізити документів, які підтверджують цю обставину.

На підставі заяви заінтересованої особи про відкриття спадщини та договору на управління спадщиною нотаріус заводить спадкову справу. Спадкове майно, стосовно якого засновується договір управління, може бути передано нотаріусом управителю за описом. Примірник акта опису майна слід залишати у справах нотаріуса. Складання опису майна, переданого нотаріусом, полегшує подальший контроль за діяльністю управителя, а також сприяє припиненню можливих зловживань з його боку.

Договір на управління спадщиною не реєструється в реєстрі для реєстрації нотаріальних дій, а заноситься до книги обліку таких договорів.

Відмова спадкоємців від прийняття спадщини не припиняє дії зазначеного договору. У разі відсутності спадкоємців за заповітом і за законом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також відмови від її прийняття, укладений договір діє до ухвалення судом рішення про визнання спадщини відумерлою.

Перш за все, договір на управління спадщиною може охоплювати як все майно спадкодавця, так і певну його частину. Єдиною вимогою до майна є необхідність його охорони, утримання, догляду, вчинення інших фактичних чи юридичних дій для підтримання його в належному стані. Це можуть бути цінні папери, нерухоме майно, в тому числі земельні ділянки, приватні підприємства, худоба тощо.

Законодавець чітко передбачив, хто саме є установником управління: нотаріус; відповідний орган місцевого самоврядування, якщо в населеному пункті немає нотаріуса.

Нотаріусом може виступати як державний, так і приватний нотаріус, єдиною вимогою до якого є те, що він повинен здійснювати нотаріальну діяльність за місцем відкриття спадщини.

Договір на управління спадщиною може бути укладений за наявності таких умов: смерть спадкодавця та пред'явлення свідоцтва про смерть; подання до нотаріуса (посадової особи органу місцевого самоврядування) зацікавленою особою заяви про необхідність вжиття заходів щодо управління спадщиною; відсутність спадкоємців або виконавця заповіту; неможливість здійснення інших заходів щодо збереження спадкового майна, окрім укладання договору на управління спадщиною (наприклад, вжиття заходів щодо охорони спадкового майна).

На підставі заяви зацікавленої особи про відкриття спадщини та необхідність вжиття заходів щодо управління спадщиною нотаріус заводить спадкову справу, перевіряє за даними Спадкового реєстру відомості про посвідчені заповіти та за-

ведені спадкові справи. При цьому необхідно вимагати надання відомостей про відсутність спадкоємців, які фактично прийняли спадщину внаслідок постійного проживання разом з померлим.

Таку заяву нотаріусу можуть подати: органи місцевого самоуправління; органи опіки та піклування; кредитори; особи, що перебували зі спадкодавцем у трудових правовідносинах; представник органів державної податкової інспекції та інші.

Відповідно до ст. ст. 1268, 1269 Цивільного кодексу України законодавець передбачає два варіанти прийняття спадщини: подача заяви про прийняття спадщини або фактичне прийняття спадщини внаслідок постійного проживання разом із спадкодавцем на час відкриття спадщини. Це означає, що перед укладанням договору на управління спадщиною нотаріус зобов'язаний витребувати інформацію, чи є у померлого спадкоємці, які прийняли спадщину внаслідок проживання разом з померлим. Якщо такі спадкоємці є, нотаріус відмовляє в укладанні такого правочину.

З метою виконання обов'язків щодо збереження спадкового майна особа, яка здійснює управління, має право здійснювати будь-які дії, що не суперечать чинному законодавству.

Договір на управління спадщиною є правочинном зі скасувальною обставиною, оскільки права та обов'язки управителя припиняються з моменту з'явлення спадкоємців або прийняття спадкоємцями спадщини.

Таким чином, заходи щодо управління спадщиною, за загальним правилом, тривають до прийняття спадщини спадкоємцями. У разі відсутності спадкоємців за заповітом і за законом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також відмови від її прийняття, укладений договір діє до ухвалення судом рішення про визнання спадщини відумерлою.

Слід відзначити, що незважаючи на те, що за змістом договір про управління вимагається лише тоді, коли немає ні спадкоємців, ні виконавця заповіту, він припиняє свою дію лише з появою спадкоємців і не припиняється при появі виконавця заповіту.

З наведених положень слідує, що спадкове майно, яке потребує управління, існувало як в дореволюційний період, так і в радянський. Однак правова форма, якою могли бути наділені відповідні відносини, введена Цивільним кодексом України 2003 р., а можливість її застосування до спадкових відносин закріплена в ст. 1285 Цивільного кодексу України.

Разом з тим, аналіз відмінностей дореволюційного від сучасного українського законодавства дозволяє прийти до висновку про те, що заходи з

